Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Collationes doctoratus etc.; semones in concilio Constantiensi habiti - Cod. Aug. pap. 48

Franciscus <de Zabarellis>

[Reichenau], 1386-1415

Tractatus de modo colligendi et componendi sermons

urn:nbn:de:bsz:31-91037

Visual Library

intelligentia sensus ratio et ymaginatio deserviunt. Hec sunt tria tabernacula de quibus
Petrus: Faciamus hic tria tabernacula. Bonum est nos hic esse. Hic est mons ille excel-
sus quem ascendere iubet evangelizans Syon in predicatione et amicus eius est ...
qui est pastor ... gregis dominici ... virtutis et ubi victoria ... qui agmina ...
... in valle ... ... vetustate et ... confracta ... .
... hoc ... ab horrore ... ... pluribus ... ... casu
... ... quam intellectus duce ... ...
... ... et ... ... viros sapientes et ... lege
domini ... ... iste ... veniat
... ... laboremus ut veniat ... ... dilatio
... ... qui deo ... et victimas offe-
rentes ... faciat ... et ... affectat ... et ... ... vita alio
et ... ... est vita ... et ... ... vita ... ... est ... in vero
... ubi ... ... intellectus principalis est ... ...
... ... audita ... ... deus ... diligentibus se in futura pa-
tria ... ad quod ... ... omnes veniamus prestante domino nostro Ihesu Christo benedicto
in secula seculorum. Amen.

Prout autem ... magis ac magis habundet in scientia et in omni sensu ut
probetis potiora ut sitis sinceres et sine offensa in die Christi. Sicut scribit ad
Philippenses primo capitulo. In opere omni quod ... non solum debet efficiens quod opus
agit ... exigitur finis quem agens intendit. ... agens ... et
forma quam agens suo operi imprimit. Unde ad doctrinam ... conditionis ... ista ...
... verbis ... patet ... causa ... efficiens exhortationis duplex
est scilicet principalis et instrumentalis. Principalis enim deus est ... ... debet
... in psalmo ... ... agens principaliter ... ... doctrinam
principaliter auctore predicatoris. Causa vero instrumentalis predicator est ... lingua ... deo-
... in psalmo: Lingua mea calamus scribe ... ... predicator ...
... sicut attestatur apostolus 2o Corinthiorum ... experimentum ... ... qui in me
loquitur Christus. Causa enim instrumentalis intelligi datur per hoc quod dicitur ... causa ...
formalis confirmatur ... magis ac magis habundet. ... predicatori habundare
... ... et ... ac variis modis ... ... et hoc est
quod dicit apostolus primo ad Corinthios ... ...
... ut habundet. Causa ... ... in scientia et in omni sensu ...
... omnis homines ... ...
... ... habundet ...
... ... esse utilis predicator ... . Finis autem predicatoris est
inducere ad virtutes et ... a viciis et peccatis ... finalis confirmatur ...
... ut probetis potiora quantum ad virtutum exercicia ut sitis sinceres et sine
offensa ... quantum ad ... viciorum ... ... in die Christi ... ...
... ad finem vite ... ... detestacio ...
... ... finalis ... .

Quia ergo predicator est causa ... ... illa
... ... causam instrumentalem ... ... predicatori ...
... ... causa instrumentalis ... ...
... ... ab agente principali ... ...

socius sicut actioni quod instrumentali pertingit ad formam actionis licet ex natura
sui animus quod diuidit / Secundus est sicut agens principalis dicitur quod primum mouens in
agente instrumentali est agens motum // 3m dicitur quod agens principale quandoque pertingit
ad ultimum effectum principalis agentis aliquando vero non sicut quilibet elementum in celis creature
producant usque ad producendas formas tales de materia sed in homine non pertingunt
usque ad producendam animam quam solus deus creat qui est principalis actor predi
catorum quamplurimis fidelibus gratiam et gloriam eius ex predicatorum gratiam et gloriam dedit dicens
// Et primum eorum conuenit predicatori quod se ipsum applicat ad materiam sue predicationis
quod facit assumendo themate scripture Cum enim predicator sit instrumentum animatum sicut
se ipsum ad materiam applicare // Et secundum quod est mouens motum dicitur predicator quamuis ut
omnis loquitur dirigatur a deo tamquam ab agente principali Sed enim non sufficit homo
primus aut creator ad fructum faciendum sine adiutorio primo et virtutum corporum
celestium Sic nec homo predicatorum sine adiutorio diuino gratie unde magister supra
eiusdem canticum nostre deum inuocauit dicens deuteronomii xxxii Audite celi que loquor
fiat ut pluuia doctrina mea quia nomen domini inuocabo // Et 3o principaliter
dicitur predicator auctoritate quam totius sermonis fundamentum sue materie / Sed
attendendum quod sicut sunt quattuor genera quibus utuntur quibusdam prius et nimis al-
leguntur quidam vero prius et probabilius quidam autem probabilius extraneis tamen ita
eorum doctor siue predicator diuine veritatis duarum scripture auctoritatibus sicut dicitur
simodo uti unde sicut in omni artificio dicitur artifex principium materie assumit Item
predicator dicit sermo thema extrahit siue predicationis de textu sacre scripture Quod
vero sancti doctores qui sanctorum uoluntate plurima de misteriis scripturarum exposuerunt
sicut predicator uti auctoritatibus eorum ad suum propositum probandum tamquam prius et proba
bilibus Sed quod fides innititur non certitudinibus sanctis sacris doctoribus sed solis
apostolis et prophetis qui libros canonicos scripserunt Ideo non est utendum auctoritatibus
eorum pro themate principali Unde beatus augustinus dicit in epistola ad ieronimum Solis
eis scripturarum libris qui canonici appellantur didici hunc honorem prebere ne ullus
auctores eorum errasse firmissime credam alios autem ita lego ut quantalibet scientiarum
polleant non ideo verum putent quod ita senserunt auctoritatibus philosophorum vero magis
in libris ad mores pertinentibus sicut quando predicator uti prius tamen et magis extraneis
et probabilibus et hoc dicitur in hiis in quibus per naturalia verum veritatem agnouer
sicut poterant unde paulus actus xvii usus est auctoritate poete dicens sicut ipsi et
uestri monent et suum sicut quidam poetarum vestrorum dixerunt et beatus augustinus dicit
in libro de doctrina christiana et i quod veritati consonat a philosophis dictum sit non solum sed
pro ut quodammodo ab ipsis tamquam iniustis possessoribus in nostrum usum vendicandum
Cum autem sancti doctores ex titulo sanctitatis habeant auctoritatem dicendum est quod predicator
allegat dicta eorum cum titulo sanctitatis dicens beatus augustinus beatus gregorius et huiusmodi
Et quod dicta philosophorum gentilium extranea sunt a doctrina sacra ut dictum est decens est
quod predicator qui vult adducere dictum alicuius philosophi ostendere de esse extraneum a doc
trina sacra quod facit dicendo hoc modo in alia doctrina sic in alia sententia aut
in alio libro et huiusmodi tacendo nomen philosophi et libri licet in scribendo posse ponere
nomen libri pro maiori cautela lectoris
Circa thema vero quod predicator assumit de sacra scriptura tria dicenda attendenda
primum est quod thema assumptum sit de textu scripture ita quod si sit ad litteram vel
secundum nomina thema de textu scripture / Et tamen ita quod totum opus sumptum

proponat si quantum sufficit ad suum propositum ubi gratia Jacobi primo scribitur beatus vir qui suffert temptacionem quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vite quam repromisit deus diligentibus se / hic enim omittit quod ibi subditur in uno capitulo scribitur si predicator intendat loqui de sufferencia temptacionis tunc non oportet omittere quod ponitur sufficit quod ponat sic beatus vir qui suffert temptacionem etc hic tamen subdit propositum suum hic etiam si non est ibi additum si vero intendat loqui de sufferencia vite passive et melancolie totum proponat si de toto loqui proponat nimis tamen plura thema non proponit quia ex brevi themate longus processus dilatatur // Item quod quedam etiam addita in themate quibus thema conveniat ad predicandum conveniens pro tali tempore ubi non invenitur scriptum sicut scribitur ubi gratia in psalmo dicit dominus domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos etc quia hoc additum tempore non competit predicandum in illo dominico sed per thema assumatur ponam inimicos tuos etc sed hic primo scribitur quare fremuerunt gentes sed etiam mane domini dixit cum illo si quis predicator assumat sic thema etiam mane domini dixit cum illo male assumit quia hec communis talis non competit predicandum de quibus ipse non dicit sed observandum est et alius ... etiam est quod si in textu esse aliquid premissum determinatum et relatum predicator sic locus sic ponatur premissum ut ante ut hic sicut scribitur de quadam ascendit in arbore tamen quia ut videtur cum predicator sic per eo proponat ... ut visio quam ... quod predicator dicit propter hoc assumit non sumat sicut ... scribitur sic gratia hic ... sunt devictus est dives et sepultus in inferno si predicator vellet hoc assumere de ipso ut mortuus est dives et sepultus in inferno et descendit ad infernum male assumit quia hunc exponit quantum ... ubi sequitur nam sequitur dicit dives autem in hac flamma et clamat alius quod ostenditur quod talis expositio hunc sensum non conveniat et ideo in omni expositione sciendum quod predicator intendit sed attendere ad precedentem et sequentem materiam ne forte sit expositio pre dictis vel preceptis contraria et hoc sequitur in expositione litterali sed in expositione vero morali anagogica vel allegorica non oportet quod omnia precedentia vel sequentia possunt exponi sed eandem expositionem determinate litteralis sensus non contradicunt spiritualis non queritur a predicatoribus laico quod in die bus diebus dominicis quando de tempore agitur assumendum est thema de evangelio dominicali vel de epistula aut etiam de introitu misse quando dominica hec solempnis et famosior fuerit sic primo et secunda dominica adventus domini et viiima dominica leccio thema velud dominica quando ... ponatur ... etiam quando si ... thema de ista historia que cantatur in matutinis ad desiderium sic sumitur thema vero utrumque predicatorum usus fuit hic dumtaxat modo sunt diversis opiniones quidem de festis

Circa omnem prosecucionem duplex solet modus observari aut enim per thematis propositum sumitur ordo absque alio per thema sumptum sicut cum predicator in principio sermonis dicit fugientes domini aut per thematis propositum sumitur per thema de textu sumptum sic // primus quidam modus facilis est et brevis communis est enim non est observandum quod per thema sic proponit thema quod fit duobus modis unus est quando quis per thema thematis proponat cum verbis de quo predicator intendat quandam vocationem ut si predicator proponat hoc thema ubi cum sumitur de inde loco thematis subdit in verbo meo lavabo vestes ... modus quietatis et pulchris alius est modus quando predicator non intendit quandam de virtute dicere si predicator de toto themate vel de toto emangelio ... pulchritudinem et quietantis modum ut in est dicto per thema sumatur dictum est hoc thema ut si predicator proponit hoc thema beatus vir qui suffert

comparacionem quam eciam probauit sicut tunc est de modo loco prothematis subdat uerba eius et huiusmodi hominum est modicus pulcher sed non usitatum est eodem modo si proponat hac themata etc. ... tunc uenit tibi mansuetus et loco prothematis subdat in mansuetudine perfi... pulcrum ipsum uerbum pulchrum modicum est etc. etiam si in sermone non concordet de et deo in quantum proponat prothema themate assumpto et si fortassis neutro modo prothema thematis proponat saltem attendat quod prothema non disrumpet a materia eorum aut populo aut audiencium aut ubi dicitur ut filium dei ante se in exequiis prothema utatur plura quod pertinet ad machabeorum 2o quoniam est eciam hystoria afflicta In qua uero histo... subiungit considerauit et hec omnia dirigi ad deum sibi presertim hic magis ... Dicit dominum uerbi ut quod nobis competit inuocarem preuenit sicut intercessione ... auctum potius ante in timore omne loqui et audire quod sit ad honorem dei et sit de quo predicator ad salutem et consolacionem audiencium In sermonibus uero defunctorum talis ordo non premittitur.

Producto itaque modo prescripto themate et oracione premissa procedo de predicator... ad processum sermonis sui quod quidem consueuit fieri tribus modis uno modo quod proposito loco thematis primo eiusdem predicator prosequitur totum eiusdem exempla ... et hic modus antiquus fuit per quod sic adhuc omnibus ... et aliis ... huiusmodi predicatoris ipso exponitur totum euangelium ... si una tamen ... predicatoribus ... est et ... utilis ... hominibus ... et ... auditoribus huiusmodi ... non est nimia 2o solet fieri sermonis processus quod proposito thematis ... thematis diuisione procedit ad aliquam distinctionem et 4o quod facere potest in sermonibus defunctorum puta si predicator proponat hoc thema ... mors ... est memoria tua deinde ... aliud diuisione ... subiungit ... mors memoria ... diu ... || 2o ... futurum supplicium quod meruit / 3o ... delicias quas amittit / 4o ... hoc fieri ... modernis predicatoribus proposito themate procedit ad eius diuisionem et hic quidem modus modernis predicatoribus conueniencior est ... ipsi ... dicendi duo sunt attendenda / primum est quod prius quam predicator procedat ad diuisionem thematis premittat aliquid ... thematis diuisio ... possit quod ... modis fieri potest aliquando potest premitti aliquid ... ubi ... hoc thema nisi habundauerit iusticia ... plus quam scribarum et phariseorum non intrabitis in regnum celorum deinde ... ad diuisionem huius thematis procedat premittat hoc ... nouit ... nouit ... est ... nouit ... nouam legem ... de iusticia ... dicens nisi habundauerit iusticia ... in quo ... potest ... attendere ... aliquando potest premitti ... aliquid ... ut si ... de ... ad ... et ... sic ... est ... et ... facta sunt ... de iusticia ... dicens nisi habundauerit ... aliquando potest sumi aliquid moralis ... assumpto ... sic ... solet ... illorum qui discipulos ... ad magistrum ... ut ... incipiat et ad maiorem ... est ... qui est ... auditor ... et ... incipiens ... de ... mandata ... in ... gradatim ad maiorem procedens de maiori et habundanciori iusticia ... dicens nisi habundauerit ... quicquid ... aliquando uero potest ... aliquid uerbum scripture ... eciam thematis ...

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

put si assumpto sancto themate subdat sic hic ponitur vel quasi applicat a mortuis ext
is dns m qui volt vitam suis fidelibȝ dare mandavit dedit de ipsius divino
mi habitaculo tc i quo ubo tē cū eodē nō put thē ppositū pt singi ubum
aliquod sit cōparā aliam dispōm qͣ intendit. Aliqñ ecia pt pdicator ex se ipā
dispositōm aliqā invenire qͣ pcedat et capiat dispōm thēis ut ppo hoc thē
induamur arma lucis aū divisiōm pmittat sic ignominiosū ē esse nudū i spectaculo
pudorū est esse exornā i pliō turpe est esse nō lucidos i celo igitur nō inveniamur
i spectaculo nudi monent nos aptos ut vestiamur. dicēs induamur arma tc // 2o
in aspectu i pliō exarmes monēt nos aptos ut induamur arma // 3o nos i
celo i pianis obscuri monet nos ut lucamus subdens lucis ecce quia ex pre lucidio
pmissa est subsequēs divisio thēis l' aut et si nō sit sealis pulchr tn est a
acceptus mlt' alius cuit modo pt huiusmodi plibus fieri qͣ hic exēplis ca brevit
non opt aliud nt q cca dispōm thēis opzt pdicatorē attendere ne in
nimias ptes reddat thē put qd quid contingit cū dispō nimis quantulū exce-
dit cū om auditores gaudent brevitate in ipō sermōe exordio detestent et
abhorrent audire cū ex quibȝ ut nimis amplius pdicator sic pmittit loquturum
est 9o modus cōpetens ut sicut thē dividat in tria et ad plus i quatuor / Secūd
est aut q pdicator habeat loqui de duobȝ ut de cōparacōe aliquo et de aliquo
fo ut de nativitate dni et de aliquo festo occurrente et sic de similibus Tunc modus
dcens est ut thē utrūqȝ cōtineat ut si sz pdicare i die sci stephani pt assumi
hoc thē sol egressus est sup terram et loth ingressus est segor gn xix et
dividat hoc thē in duo dicens In hoc ubo notatur specialis nativitas corporalis
cum di sol egressus ē sup terram et festivitas martiris cum dicit et loth in
gressus est segor. Debȝ aut pdicator in tali casu esse pncipaliter diuicius i nº
tivi et ex secundario seu accessorio brevius pmittere ut q i festo sci stephani
est officiū de isto sco. De nativitate vero dni sit memoria tm io plus dz in
sistere cca ea q ptinet ad nativitatē dni qd si fortassis nesciat invenire thē
complectens utrūqȝ dicat thē ptinens ad pncipale et de illo tm procedat sc'l modo
in hoc mo posito illud qd latere nō oportet q apud modernos solet huiusmodi dvo
fieri p grā ubor cōcordancias de dicbus pcibȝ pdicationibȝ modica ut nulla
curt fuit. Observat autē circa hoc modum q fines membror divisionis consil'ur
sillabas desinat put si dicat iste est admirabilis et addat est venerabilis
et imitabilis

Secundo dicendum est q pdicator videtur arbori assimilari arbor enim tu ex
radice i truncū crescit et truncus i pncipales ramos pullulat
deinde ipi pncipales rami i alios ramos secundarios multiplicantur sic et p
dicator primo ex themate i prolocucōm pcessit tamqȝ ex radice truncū et de
inde ex prolocucōe i pncipalem divisionem thematis tamqȝ i ramos pncipales. Dz p
secundarias distinctiones multiplicari qd quidē cōtingit fieri duobȝ modis unus
sub dividendo pncipalia membra thēis Et hic modus cōmunis est modernis
ut si pdicator assumat hoc thē sol egressus est sup terram tc et deinde sub
dividat sic Circa primū at nativitas cōmendatur hic scit sz splendor dignitatis
cum di sol // 2o manifestas humanitatis cū subiungitur egressus est // 3o

sermo habeat cum ipse propter claritatem / et similitudo patet sub dicendi secundum membrum thematis
cum aliud per participale divisione subsequens est subdivisio; inter quas modis alius patet
praedictis dilatatur absque eo quod membrorum sive divisione de quibus in sequentibus capitulis
aliis dicetur.

Ut autem similitudine sumpta ad arborem consequenter procedendum quia arbor postquam
in diversos ramos germinaverit adhuc per ramusculos dilatatur sic et praedicatio
non consistit in sola divisione thematis et subdivisione membrorum sed oportet quod
ulterius dilatari ut dicetur modo. Tractatur modi de quibus sermo dilatatur patet sic.
Primus modus est per concordantias auctoritatum / 2us per probationes / per verborum distinctionem
3us per explicantem sensum expositionem / 4us per nominis interpretationem / 5us per proprietates divisiones
et proprietates et oppositiones / 6us per synonymorum multiplicationes / 7us per rerum proprietates
8us per similitudines / 9us per exemplorum assignationes / 10us per distinctiones in partes / 11us per causarum
seu assignationem causarum et effectuum / 12us per comparationem

Per concordantias quidem auctoritatum patet sermo dilatari tribus modis aut
enim auctoritas inducta concordat cum themate in sensu et non in voce aut in
voce et non in sensu secundum sensum litteralem sed per conceptum secundum sensum spiritualem
aut in voce et sensu / Si autem nec in voce nec in aliquo sensu concordet cum themate
potius erit deceptio quam concordia // Primo modo cum auctoritas inducta concordat
cum themate in sensu et non in voce accipiamus quod sequitur de modo istius ... -
Exemplum assumatur hoc thema Ecce rex tuus venit tibi mansuetus et praemissa
divisione dicatur sic mansuetudo Christi maxime apparet in eius passione iuxta illud
Ieremiae Ego quasi agnus mansuetus / deinde subdatur de sua autem mansuetudine
loquitur etiam dominus Matthaei Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Ecce
quod 2a auctoritas concordat cum themate in sensu et non in voce patet / Secundo etiam
modo patet sicut cum auctoritas inducta per auctoritatem vocalem conformatur ... propter
dicta / ut assumatur thema quod scribitur Romanorum primo Dicentes se esse sapientes stulti
facti sunt et post divisionem thematis adducatur sic stulti sunt sapientes mundi
qui superbia mundana deducunt ad mortem aeternam iuxta illud Proverbiorum viii Sapientia
mundi mors ... Genesis 3o legitur quod collocavit cherubim ad custodiendum viam
ligni vitae ... tempore ... sic plenitudo scientiae cherubim quae viam ligni vitae
claudit quia scientia mundana claudit talibus viam intrandi ad vitam aeternam.
Ecce quod per auctoritatem vocalem dilatari potest sermo per aliam auctoritatem figuratam
quae nec in voce nec in sensu litterali concordat cum themate // 3us autem modus scilicet
quod auctoritas conveniat themati in voce et non in sensu litterali difficilis est eo quod oportet
auctoritates inductas exponere secundum aliquem sensum spiritualem quod non est facile non
praedicatori valet ad hoc multum notitia librorum beati Gregorii quia in suis
moralibus frequens isto modo usus est. Exemplum huiusmodi si sumatur hoc thema
quod scribitur Actuum ix Vas electionis est iste mihi deinde praemissa divisione dicatur
sic de isto vase patet expositum quod legitur Exodi xvii Sume vas unum et
mitte tibi aliud manna / vas unum Paulus fuit assumptus ad vitam sive ad
collegiationem caritatis in quo vase missum est manna id est nomen Christi quia in fide
divino manna. Dicitur Ecce quod auctoritas inducta conveniet themati in voce et non
sensu litterali sed bene in morali // 3us modus scilicet quod auctoritas conveniat themati in

voce et scia puldi est ornis indigentis magna exposicione ut sciat hoc thema ac-
nomo cantum plenum spiritu sancto et fide et per discrecione dicitur sic sicut yste sermo vir
bonus qui collocavit inter alios etc. hoc tamen vix qui sufficit compleri etcetera quia auctoritas
illa comparat themati in voce et sensu. Secundo dicitur quod si sit aliquid in themate inde
clamari sic sermo dilatari per auctoritates declarantes istud thema ut proposito hoc the-
ma etc. xxxviii abstinens adiciet vitam / deinde sumitur sic de quibus auc-
toritas debet esse abstinens ostendit beatus petrus prima petri 2 dicens obsecro
vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis quod etiam
paulus demonstrat ad thess. 4o dicens hec est voluntas dei sanctificacio vestra ut absti-
neatis vos a fornicacione etc. quo id indistincte continet in themate per auctoritates in-
ductas fiat sermonis dilatacio.

Circa verborum discussionem autem dicit predicator attendere quod triplici modo sermo est
utilis in sermone / secundo dicitur quod non solum verbum thematis sed verba auctoritatis sunt discu-
tienda ad sermonis dilatacionem ad hoc verba thematis vel auctoritatum debet predicator discutere / primo
dicit attendere quod clausula habent auctoritates et ad ordinem clausularum sed eciam verborum
// quarto quod singula verba considerare secundum modum superius scriptum dicitur ac auctoritas hec plures
clausulas attendat predicator quod possit numerum clausularum comparare ad numerum virtutum
vel viciorum vel ad partes viciorum penitencie vel similium / sicut per fidem vicerunt regna
operati sunt iusticiam adepti sunt repromissiones in xpisto // hec auctoritas hec tres
clausulas primo sic aptari ad fidem credencium, 2o ad spem 3o ad caritatem
dicit sic per fidem vicerunt regna et compescendo operacionem peccatorum illius fidei
operati sunt iusticiam id est opera ut sic per spem eterne beatitudinis perfecte adepti
sunt repromissiones in dona beatitudine quod debemus caritate percipere / sicut dicit auctoritas
hec duas clausulas sic predicatori adaptare ad duas vitas scilicet ad activam et
contemplativam vel ad duas scolas ... et coniuges vel ad duas partes caritatis scilicet
amoris dei et proximi vel ad duo testamenta ad novum vel ad vetus vel ad duo
ad similiter necessaria scilicet fidem et opera. sicut auctoritas hec tres clausulas sic aptari
ad tres vires animae scilicet racionalem irascibilem et concupiscibilem vel ad tres virtutes
theologicas scilicet fidem spem et caritatem vel ad tres partes penitencie scilicet contricionem con-
fessionem oris et satisfaccionem operis vel tres status hominis scilicet incipiencium pro-
ficiencium et perfectorum vel ad tria vicia quod regnant in mundo scilicet concupiscenciam carnis
concupiscenciam oculorum et superbiam vite / sicut dicit auctoritas hec xii clausulas aptare po-
test virtutibus cardinalibus / sicut dicit auctoritas ... que sunt prudencia temperancia iusticia
et fortitudo vel xii passibus principalibus de quibus loquitur notabilis locus in fine
libri primi de consolacione philosophie. Gaudium pelle pelle timorem spemque fugato nec
dolor assit tibi vel xii dotibus corporis gloriosi que sunt inpassibilitas subtilitas
agilitas et claritas et similiter huiusmodi debet predicator ad applicacionem facere de
aliis multis / 2o debet attendere ordo clausularum seu verborum ubi gratia 2e thi-
mothei scribitur. tu vero vigila labora opus fac evangeliste, dicitur gratia exemplo sic hic
primitus vigilat et laborat et sic ... opus fac evangeliste quod primus debet homo vigilare
ad custodiam sui et laborare primus et postmodum fieri doctor aliorum quod pertinet
ad opus evangeliste / sicut sic attendi ordo singulorum verborum ubi ... in
ultimo ... fecit et docuit sic ... primitus facere et postea docere quod primus con-
venit in predicatore bona vita et postea vera doctrina // 4o debet predicator singula
verba auctoritatis discutere ... quare hoc et non ad aliud sic et non aliud dicatur
ut sicut ... quod bonum et quod iocundum ... dicitur gratia sic bonum di-
cere quod ... et procedit sicut ... proximis in nostri edificacionis

bñ dicit q̃ bonum q̃ est ... et ... cōpositiōis / sic bñ dicit q̃ iocundum
q̃ est in solacium consolatiōis et societatis et cōmunicat̃ utique istorum addit q̃ in
pt̃ estimari utilitas utriusque et dicit Seneca nō dicit loqui ut salutare
q̃ facile est hominem loqui dulciter ut salutare verbis sed nō ita facile
in unum cum sociis diutius cōversari et bñ dicit seneca et nō dicit q̃ cōsilium
multum valet ad pacem cōservandum et sic pt̃ predicator illas duas cōmunicat
ut auctoritates distinctas / ad hoc etiam modum dilatandi sermonem videtur et p̃
dicator cōsiderat verbum a quo dependet verbum totius auctoritatis / et sic ad verba
capitur dilatat sermonem per res causas ut aliquas cau / unde si predicator ve
lit dilatare sermonem a parte cause agentis cōsiderat diligenter illa quibus solet et
pt̃ cōponere actio cōparata per verbum ubi quis dicit dilexi vos / certe dicitur ... pt̃
est dilexi cōsiderat ergo predicator quibus cōpetit diligere et quid diligere cōpetit
benigno dño et pii fideli amico / pt̃ ergo ex dicta auctoritate sermo sic dilatari
dilexit vos deus sicut benignus et sic pius pater et sic fidelis amicus
et cum adducte fuerint auctoritates ad similiter ... sermo dilatabitur
sufficienter q̃ si velit ex parte cause materialis dilatare sermonem cōsiderat illa in
quibus actio cōportatur per verbum in auctoritate posita solet transire in filios ami
cos et servos pt̃ sermo dilatari per similitudinem ad istos hoc modo dilexit vos deus
sic filios sic servos sic amicos. Simili si ex parte cause formalis velit predicator
dilatare sermonem cōsiderat modos qui solet aut similiter debet cōponere actio in
portata per verbum et secundum illos dilatat sermonem ubi quis dicit dilectio dei esse ...
feruens et fructuosa pt̃ ergo sermo sic dilatari dilexit vos deus ... fuit
et ... Simili ex parte cause finalis attendat illa propter que ut ad que solet dili
gere fieri / ubi quis solemus homines amare ad ducendum bonum / deus autem omne
bonum ... pt̃ / pt̃ ergo sermo sic dilatari dilexit vos deus ad bonum nature ad
bona gratie et ad bona glorie et sermo pt̃ sic aliquando dilatari per unam causam tantum
aliquando per duas ut plures sic predicator cōmodosius et fructuosius ut est iste
modus dilatandi ... pt̃ ... ubi sic dictum est de li di
lexit ita pt̃ dici de li diligetis ut patet subtiliter studenti
Qvia multi modis vero sensum diuine scripture variat sunt predicatores fundendi
avctoritatem est ... quibus sensibus sacra scriptura possit exponi
... est in quibus suis partibus possit exponi ... // ... per hunc
multiplicem sensum expositum sermo valeat dilatari // ... sciendum
q̃ scripture sacre ... multiplicem sensum scilicet litteralem moralem allegoricum
et anagogicum / quorum distinctio sic pt̃ accipi ... scripture sacre
... est ... ad ... pt̃ in
sacra scriptura pt̃ ... aliquando duplici manifestatione per ... figuris
... est per ... sic secundum ... hystoriam ut litteralem ...
... veritates que ... scripture traduntur per figuras ... ordinantur
ad duo scilicet ad recte credendum et ad recte operandum si ad recte operandum sic est
sensus moralis qui alio nomine dicitur tropologicus si autem ad recte credendum sic secundum ...
credibilium oportet distinguere ... sensus ... est ...
medium inter statum synagoge et ecclesie triumphantis et sicut vetus
testamentum fuit figura novi ut docet apostolus 2o cor ... vetus
fuit et novum fuit figura celestis ... per figuras ...

q fundantur in illo modo significandi quo vetus testamentum figurat novum vocatur sensus allegoricus seu typicus sicut docet apostolus ad Gal. 4o exponens per duos filios abrahe duo testamenta et generaliter quod omnia que in veteri testamento contigerunt exponuntur de Christo vel de ecclesia militante sensus allegoricus vel typicus dicitur. Si vero sensus tenditur per figuras rerum que fundantur in illo modo significandi quo novum et vetus testamentum significant ecclesiam triumphantem. Sic est sensus anagogicus ex predictis. Itaque patet quod sensus litteralis narrat id quod est gestum. Sensus allegoricus docet quod est credendum de Christo et ecclesia. Sensus moralis docet quid est nobis agendum. Sed sensus anagogicus docet quod nobis credendum sit de ecclesia triumphante ad quam tendere debemus. Unde versus: Littera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quo tendas anagogia. Circa secundum sciendum quod licet predictis sensibus sacra scriptura exponatur, non tamen in qualibet sua parte recipit omnes 4or sensus predictos. Sed quedam omnes 4or, quedam tres, quedam duos, quedam unum tantum. In scriptura namque sacra quedam sunt posita sicut figure posteriorum et ideo illud quod secundum litteralem sensum de priori dicitur potest quandoque exponi spiritualiter de posteriori sed non e converso. Patet vero que pertinent ad novum testamentum vel ad ista que pertinent ad gesta veteris testamenti secundum litteram possunt exponi 4or sensibus ubi ... Regum ... David regnavit in Jerusalem quod verbum secundum litteram docet nos quod ille rex regnavit in illa terrena civitate. Sed secundum sensum allegoricum significat quod Christus qui David significatur per fidem credentium regnat in ecclesia militante. Secundum moralem significat quod Christus regnat in anima sancta per caritatem. Secundum sensum autem anagogicum significat quod Christus est rex ecclesie triumphantis in celo. Patet autem ista que pertinent ad gesta veteris testamenti sunt illa que pertinent ad statum presentis ecclesie in quibus illa que pertinent ad caput scilicet Christum sunt posita per respectum eorum que pertinent ad membra quia in ipso Christo debemus formare exemplum vivendi quia omnis Christi actio nostra est instructio. Ea igitur que de Christo dicuntur possunt exponi 4or sensibus scilicet litterali sensu quod verbum de Christo sonat, allegorice referendo ad corpus Christi mysticum scilicet ecclesiam, morali referendo ad actus nostros. Et anagogice in quantum de eo est nobis via glorie ... verbi gratia Math. 9 scribitur: Ascendens Jesus in naviculam transfretavit et venit in civitatem suam. Que quidem verba secundum sensum litteralem narrant quod Jesus ascendit naviculam materialem et transfretavit de terra Gerasenorum in civitatem que dicta civitas sua. Secundum sensum autem allegoricum per naviculam intelligitur ecclesia militans. Moraliter vero per naviculam intelligitur ... Anagogice autem celestem patriam per civitatem suam et per naviculam ... Patet igitur quod omnia que de Christo dicuntur possunt 4or sensibus exponi, non tamen omnia que de Christo dicuntur 4or sensibus exponuntur. Sed quod sic quod dicitur ... scriptura dicit Christum aceto et felle potatum non potest hoc exponi anagogice quia in celesti patria non sit amaritudo vel dolor. Exemplo patet ... alius ... que in sacra scriptura dicuntur de presenti ecclesia exponuntur de futuro statu presentis ecclesie tunc potest dici sensus allegoricus non quod presenti ecclesie sit alius a presenti sed tamen diversum statum. Si vero aliquid dicitur in scriptura sacra moraliter secundum sensum litteralem illud convenit exponi duobus sensibus tantum scilicet litterali qui

c dici moralis et anagogice. Ista vero que secundum litteralem sensum pertinent ad statum
glorie nullo alio sensu convenienter exponi, quia ibi non sunt figure aliorum sed
ab omnibus aliis figurata. Circa secundum vero sciendum quod sermo sic dilatari potest
pluries exponendo thema duobus modis: uno modo eandem auctoritatem diversis sensi-
bus ut dictum est exponendo; alio modo exponendo eandem auctoritatem secundum eundem
sensum puta moralem dupliciter scilicet in bonum et malum, ubi gratia huius exempli sint ti-
exiit qui seminat seminare semen suum. Sit igitur hoc verbum moraliter expositum in bo-
num dicatur quod predicator exeat de peccato et tenebris peccati ad libertatem gratie et sic
[illegible] semen suum seminat in bona opera que producunt fructum vite eterne. Unde psalmus
euntes ibant et flebant mittentes semina sua. Item sic exponitur in malum ut
dicatur quod peccator exiit quando exiit sicut ipse qui undique [illegible] dereliquit et
seminat semen suum id est iniquitates quibus provocat ad malum. Unde Job [illegible] per
[illegible] [illegible] eum qui seminat iniquitatem metunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et multa expositio moralis.

Modus autem dilatandi sermonem per nominis interpretationem et per diffinitionem est ubi
primus aliud autem dilatandi sermo per interpretationem nominis et alius per diffinitionem
vel descriptionem. Cum igitur vult dilatare per nominis interpretationem attendat diligenter
an illud nomen habeat plures interpretationes et tunc assumat illam que ad suum
propositum sit conveniens aliis obmissis. Ubi gratia Israel interpretatur quasi vir videns
deum vel princeps cum deo vel fortis dispositor dei. Si ergo predicator velit
loqui de fortitudine dei assumat ultimam interpretationem. Si sit carnis et aliarum
[illegible] si vult ad suum propositum prosequendo sic quod iste suus sequitur per Israel qui fuit vir
videns deum per sublimis contemplationem fuit princeps cum deo per [illegible] [illegible]
[illegible] et fuit fortis dispositor dei per [illegible] [illegible] [illegible]. Si vero per diffinitionem
aut descriptionem velit predicator sermonem dilatare caveat ne dum proprie diffi-
nitionis aut descriptionis explanare intendit a suo proposito nimis dilatabatur. Sic
ponere diffinitionem aut descriptionem nominis abstracti loco nominis concreti ubi gratia
si sit auctoritas exponenda beati [illegible] in domo tua domine, subdat diffinitionem
beatitudinis sic beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Deinde explanet
quod in celesti domo dei perficietur intellectus per cognitionem summe veritatis, perficietur
affectus per fruitionem summe bonitatis et quietabitur desiderium adeptione
omnis desiderabilis quo ex diffinitione nominis beatitudinis [illegible] in ipsa dilatatio
sermonis. Attendat autem predicator quod auctoritas que in sermone adducit [illegible]
[illegible] in nomine quod diffinitur seu describitur sed non [illegible] [illegible] cum [illegible] dif-
finitionis. Ubi gratia si sit auctoritas ista iustitiam [illegible] cum ambulant et
diffinitur sic iustitia est virtus reddens unicuique quod suum est. Ut quod sibi debet
debemus autem [illegible] deo [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] ipsum non debet predicator [illegible]
[illegible] debere vel reddere per quod diffinitur iustitia. Debet quoque predicator cave-
re differentia velit omnia diffinire vel describere cum hoc non tantum pertineat
ad theologum quantum ad philosophum. Potest autem convenienter diffinire virtutes vitia
peccata et species eorum beatitudinem et iustitiam et alia que solent frequenter in pre-
dicationibus [illegible] plus tamen et minus de [illegible] in diffinitionibus dilatare secundum
capacitatem auditorum. Caveat etiam ne ponat aliquam nominis diffinitionem.

velit assignare genus ut deus vel aliqd sile huiot oim plus ptinet ad di
mutiue q ad pdicatus

Hic ergo modus quo dilatat sermo per comparatiuos et superlatiuos sumitur est alterum
eorum per comparatiuos et superlatiuos atque aliter per contrarios compatum sermo
dilatatur per comparatiuos et superlatiuos sicut sermo dilatatur qn in auctoritate est aliqd
nomen adiectiuum vel aduerbium quod solum ista recipiunt comparatoem. Et autem in auctoritate
exposita sit nomen positum distinguitur per comparatiuum et superlatiuum vt in ps. magnus
est et sanctus mirabilis dicitur ergo sic magnus apparuit deus in veteri testamento
eius maior in nouo testamento. Sed maximus apparebit in statu glorie sicut etiam
ipse de positiuo factus est distinctus ad comparatiuum et superlatiuum et eodem modo si
fuerit ibi superlatiuus sicut distinguendi per gradus vt ysa. in pace amaritudo mea
amarissima amara in tyrannorum persecutione amarior in martirum occidentione
amarissima in hereticorum disputatione. Et si fuerit in auctoritate comparatiuus per ipsum sicut
similiter licet in auctoritate positiuum et per positum sicut fieri transitus ad superlatiuum
in textu comparatiuo in auctoritate posita vt ro. xiiii Qui tradit me tibi maius peccatum
habet dicitur ergo sic iudas peccatum magnum habuit qui ex auaricia peccatum commisit
habuit peccatum maius qui dominum suum tradidit peccatum maximum quia de morte dei desperauit.
Sciendum tamen quod talis distinctio per melius fit per superlatiuum quam positum vel com
paratiuum vnde ad ephe. 4to scribitur Estote imitatores dei sicut filii karissimi dilatatur
sic tamen sicut ymaginem creatoris amore sicut per vitam redemptoris sicut hereditate cele
stis beatitudinis. Et ad ephe. 10 dicitur propter nimiam caritatem qua dilexit nos deus di
latatur sic caritas dei et erat in creatione fuit maior in gubernatione fuit
maxima in redemptione sed erit maxima in glorificatione. Sic etiam fuit distinctio
a positiuo ad superlatiuum respectu eiusdem vt patet in exemplis positis vel sicut fieri
respectu diuersorum vbi gen. 10 et viii scribitur dauid erat prudentissimus inter
eos dicitur ergo sic quidam sunt sapientes qui habent experientiam agendorum quidam
sunt sapientiores illis qui habent sapientiam humanorum sed iste fuit sapientissimus
qui habuit sapientiam diuinorum / per varias autem comparationes seu compositiones fit dilatatio
huius modi luce 2o scribitur accepit eum symeon in vlnas suas / dicitur ergo sic
Symeon accepit in brachio clausum in domo / maria recepit eum in vtero
et petrus recepit illum in celo Et illud mathei 4 maria elegit optimam partem
dicitur ergo sic quidam intendunt in propria laude post contemplationem quidam actiue
dicitur per sollicitudinem quidam pertinent per orationem quidam per contemplationem /
Sciendum tamen quod ille modus dilatandi pulchrior est in latino quam in vulgari.
Et ad hunc modum pertinet dilatatio sermonis per varias comparationes vbi gen. 16
viii scribitur multa habeo de vobis loqui. dicitur ergo sic christus de vobis lo
quitur tanquam iudex loquitur per vos tanquam aduocatus loquitur in vobis tanquam
inspirator et loquitur cum vobis vel vobiscum tanquam doctor et sic de consimilibus
Adhuc etiam modo inuenitur qui manendo eodem sine multiplicatione et q
sic ad fines vbi gen. ad illum finem qui est manere in pace dicitur dicitur de
se hic. Sumatur igitur hec auctoritas que scribitur ad ro. vi. quidam dicimus sicut
immobilia in petra dilatatur sic quidam in petris stant vt et fixa quasi
abstinentes sed per petre non sunt fixione quidam in petra sedent vt pauperes in petra
remanentes peccatores vero ab ipsa fugientes. quidam in petris manent sicut
in quibus remanere volunt quidam in petris ambulant vt de petra

in prima habetis et in ad singula eorum inducte fuerint auctoritates circa sermonem in modicum dilatatur. Hic autem modus tam in latino quam in vulgari pulcher est.

5 Potest etiam per varias expositiones comparationes et compositiones sermo dilatari. Sic et utique per synonima decurrere. Dicuntur autem synonima que conveniunt uno significato vocibus diversificatis. Quod contingit duobus modis. Uno modo per incomplexa ut gladius ensis mucro; alio modo per complexa ut sunt miseria vanitas laboris et cassi manus. Et hoc utroque modo predicator posset uti. Utique in complexis synonimis predicatio decurrit quod tunc maxime convenit laudamus et caute sicut specialiter est sanctorum. Hic maxime congruit ut per pietatis Beati Iob qui dicitur natus de muliere brevi vivens tempore. Dilatamus nos per synonima sic explorate miseriis quam plurimis angustiis circumdatur curis molestiis ad usus; augmentatur proprie laudando etiam eius qualitates sic uti ad sermonis ornatum ut laudando aliquem sanctorum dicamus iste fuit lux errantibus lumen ignorantibus lucerna deviantibus; sic laudando aliquam virtutem dicimus hec virtus mentem decorat animam ornat conscientiam honestat gratiam manifestat. In exhortationibus vero sic multiplicantur synonima. Puta si aliquos exhortamur ad imitanda exempla eorum dicamus emulemini bonos imitamini sanctos sequimini iustos considerate exempla sanctorum. Hoc exhortationis modo usus est propheta in psalmo dicens venite exultemus domino iubilemus etc. Sed ne auctoritas synonimorum multiplicatio fastidium auditoribus generet non expedit plus quam semel invenire vel per singula predicationis subire synonimorum habundantiam. Hic autem modus in latinis sermonibus ostendit hominem magis copiosum.

6 Per proprietates rerum etiam sermo sic dilatatur quando in themate seu auctoritate correspondet est aliquis nomen naturalis vel artificialis cuius proprietates aptari possunt ad laudes sancti de quo predicator intendit vel ad mores ut in psalmo unxit te deus deus tuus oleo letitie etc. Dicatur ergo sic quemadmodum per oleum designatur gratia quia oleum habet virtutem mitigativam sic gratia mitigat mundi passiones; oleum habet virtutem sanativam sic gratia sanat ... oleum habet virtutem illuminativam sic gratia illuminat mentem de divinis ... oleum habet virtutem dulcorativam quia dat ... ciborum sic gratia facit labores ... alleviando ... proprietatis olei assimilatur effectibus gratie et facta est dilatatio sermonis. Eodem modo fieri potest quando in themate vel auctoritate est res artificialis puta denarius aut tabernaculum aut huiusmodi. Ad hunc modum pertinet dilatatio sermonis per ea que solent dici de quibus agitur ... gratia iudicii quando dicitur incipit actor reus et ... Si ergo in themate agitur de iudicio quomodo potest fieri mentio de iudice teste reo actore et similibus ... in predicatione eorum proprietates investigare convenit in sermone. Sic pro ... magister ad auctorum ... ad cognoscendum rerum proprietates multum valet notitia librorum qui tractant de naturis et proprietatibus rerum et similium.

7 Nunc autem sermo per similitudines dilatatur quod quidem potest fieri tribus modis ... adducuntur similitudines qui habuerunt virtutes quas persuadere intendimus vel vitia a quibus intendimus auditores ... Et tales similitudines dicuntur exempla. Puta si predicatur de penitentia in exemplum adducatur beata Maria Magdalena vel David qui confessus ad vocem prophete Nathan ... Aut si predicatur de virtute ... adducatur ...

iob vel tobiam etc. Aliud quando predicamus contra aliquod vicium possumus adducere
dampna eorum quos tale vicium prostravit ubi gratia quando predicamus contra luxuriam
possumus producere personas david vel salomonis etc. qui per mulieres corrupti
graviter deum offenderunt. Hic autem modus dilatandi in utilis auditoribus grati
rudibus placet tamen huiusmodi exempla sumi non tantum de canone biblie sed eciam de aliis
libris qui habentur in ecclesia de vitis patrum de dyalogo beati gregorii et legendis
sanctorum. Hunc autem modum tenuit salvator noster sicut patet in exemplo de lazaro et divite e-
pulone. Et ad istum modum reducuntur parabole ewangelii que et si non fuerunt secundum
sicut littera sonat habent tamen continere veritatem quamvis sint parabolice. Adhuc eciam modo
pertinet narracio miraculorum. Quintum eciam adducuntur similitudines sumpte de
rebus naturalibus vel artificialibus puta si volumus ostendere quod deus qui se humiliat
exaltabitur adducimus exemplum de arbore que ad hoc quod in altum crescere exigit
primo radices in imo figit vel exemplum de aqua que ad hoc quod alta ascendat primo
descendit ad yma. Aliud volentes vituperare avariciam exemplum adducimus de spon-
gea que aquam facile et habundanter bibit sed non effundit nisi ab alio prematur sic
avarus bibit divicias sed non effundit eas nisi premitur morte. Isto modo usus est
salvator. Unde [illegible] in exemplo sagene misse in mari et in aliquibus aliis. Quintum
eciam adducuntur similitudines sumpte a quibusdam gestis confictis et parabolicis ut
cum adducimus aves loquentes vel arbores etc. ut patet ex fabulis esopi vel
aviani. Fabulis tamen cautissime debet uti predicator et tamen caveat ne et
salvatorem numquam fabulas legimus [illegible] predicasse. Et tamen predicator uti aliquo
tali fabuloso exemplo propter quod deprehendit auditores sompnolentos vel attedia-
tos ad excitandum eos ad sublevandum eorum tedium huiusmodi etiam fabulose similitu-
dines quemcunque recipiuntur in collocucionibus privatis quibus aliquod persua-
dere volumus quam in publicis predicacionibus

Sextus enim sermo dilatatur assignando oppositum sicut patet eciam dilatari tangendo quam
vicium seu oppositum. Attendat igitur predicator an virtus quam persuadere
intendit si consistit in medio quod utraque extremorum parent relinquat viciosa quam tunc
potest dilatare sermonem loquendo de utroque extremorum ubi gratia fortitudo locum
medium tenet inter audaciam et timiditatem. Si igitur in tractatu vel auctoritate exponendo tra-
ctatur de fortitudine potest sermo dilatari tangendo de audacia presumptuosa que
opponitur fortitudini et superhabundancia et de timiditate sufficit tamen
que opponitur ei per defectum. Et eodem modo si intendit vituperare aliquod vicium potest dila-
tare sermonem commendando virtutem oppositam. Quod si virtus de qua predicator loqui in-
tendit consistit in medio racionis sed non in dico medio quod a simplicibus auditoribus
faciliter capi possit ut patet de virtute virginitatis tunc sufficit predicatori quod tangat
vicium illud tamen quod manifestius illi virtuti opponitur puta si loquatur de casti-
tate sufficit quod tangat de opposito vicio manifesto puta de luxuria. Et si
contra luxuriam sufficit quod laudet castitatem. Adhuc modus dilatandi sermonem
pertinet cum consideramus defectus [illegible] vel alicuius virtutis quam persuadere intendimus
contrariam effectibus puta vel alicuius vicii ubi gratia si dicimus peccatum obcecat
hominis intellectum inquinat hominis affectum debilitat hominis virtutem. Sed econtra
gratia hominis intellectum illuminat quia lux est affectum purificat quia lavat seu aqua
munda est potenciam corroborat quia virtus dei est. Sic quando dilatamus a

sermo ostendendo effectus quos contrariis effectibus. Item pertinet quoque ad modum
istum quando predicantes de aliquo sancto qui fuit prius peccator ostendimus quam multi
virtutes quos peccatorum imitantur sic facit beatus Gregorius in omelia de Maria Magdalena
Et eodem modo quando intelligimus qui de bono conversi sunt ad malum ostendimus quod multi
bonorum imitantur et multi malorum puta si dicamus quod Iudas proiciendo denarios coram
que erant contra quod peccaverat per avaritiam prodidit se tamen ipsum qui doctus fuit in ipso di-
ligens pro domini tradidit in morte qui cum alios apostolos demones eiceret peccat pe-
cando se ipsum temptacioni dyaboli fecit et sic de aliis. Sicut autem minus bonum com-
paratur ad maius bonum sic et e converso ad peius consistit quod ad istum modum pertinet cum
maius bonum preferimus minori puta si laudamus vitam contemplativam preferimus
ipsam active et cum laudamus virginitatem ipsam preferimus statui coniugali. Caveat
autem predicator ne preferendo in laude maius bonum videatur minus bonum vituperare
Ex hoc enim quibusdam daretur occasio superbiendi et quibusdam fortasse desperan-
di aut minus bonum contempnendi ut puta si virginitatem quis laudaret virginitatis
quod dampnare videretur statum coniugalem.

Dilatatur sermo quarto per divisionem in partes quantum ad modum aut enim in auctoritate
exponitur totum universale aut totum integrale aut totum collectivum aut totum per-
tinet sub quibus horum sermo predicator loqui de partibus eius ubi quod de tali
scribitur canticorum Ecce flos campi dicitur quod sic iste flos fuit capitulum flos
quod fuit sicut rosa fervorem ardore caritatis fuit velud lilium candidum munda
caritate fuit quasi viola pro virtute humilitatis. Et quia flos fuit in diversis
moribus ubi sunt flores et alias sunt species sicut rosa lilium et violam. Item in
scribitur multiplicatis in ea mea virtute dicitur quod sic quod multiplicat deus in ani-
ma virtutem sanctorum cognoscimus virtutes sunt que confortant virum caritatem
que diligimus et sic de aliis. Per divisionem autem totius integralis in partes fit
sermo dilatari loquendo de partibus illis quibus integratur totum illud quod ponitur
in auctoritate Hoc modo psalmus dicit domine dilexi decorem domus tue dicitur sic do-
mus dei sive sancta ecclesia decorata est quod eius fundamentum fuit apostoli et prophe-
te supra id ad ephesios et edificati sunt super fundamentum apostolorum et prophetarum sic
eius muri sunt viri contemplativi qui contra incursus demonum defendunt sic in
altum tollunt sic quod eius fundamenta sunt viri sancti actionibus dediti Ex
quibus omnibus vivis decor domus domini resultat et sic dicitur sermo de talibus
partibus quibus domus componitur et ornatur Etiam si ita integratur ex
partibus puta de fenestris hostiis parietibus et huiusmodi. Item sic scribitur estis
unum corpus sanctum in christo dicitur quod sic huius mistici corporis caput est
christus oculi sunt viri contemplativi os sunt sancti predicatores manus sunt
boni activi et sic fit sermo dilatatur per alias partes ex quibus corpus in-
tegratur. Per divisionem totius collectivi in partes dilatatur sermo loquendo
de partibus ex quibus colligitur totum collectum de quo agitur in auctoritate
hoc modo apostolus ut scribitur fecisti nos deo nostro regnum dicitur quod sic in regno
christi et dei et ipse christus est rex assessores et iudices sunt apostoli mili-
tes autem martires proceres sunt sancti doctores et predicatores et sic
de aliis officialibus ex quibus solum regnum colligitur. Totum autem potestativum
dicitur quod non ex hiis que potestatem conveniunt quasi ex partibus integralibus quod

nec ex eis colligitur sic totum collectum ex partibus nec de eis sic proprie dicitur sicut totum universale. Sed ideo dicitur totum potestativum quia comprehendit sub se diversas species et potencias sicut anima comprehendit sub se intellectum memoriam et voluntatem et alias potencias suas vel anima hominis est quoddam totum potestativum respectu suarum potenciarum. Cum igitur in auctoritate exponenda ponitur tale totum potest sermo dilatari per ea que sub toto potestativo continentur hoc modo ad deuteronomium vi° diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo etc. dicatur ergo sic ex tota anima debes diligere proximum ut ipsum consilium toto intellectu sine errore amorem tota voluntate sine contradictione meditatione tota memoria sine oblivione. Ecce quomodo facta est dilatatio sermonis per diversas potencias anime que sub anima continentur sicut sub quodam toto potestativo. Et eodem modo potest predicator loqui de visibili compositi corporali et sic de aliis potestativis.

¶ Quarto vero secundum textum dicitur mathei vii° arbor bona bonos fructus facit et arbor mala malos fructus facit. Ideo cum de bonitate alicuius fructus vel de malicia alicuius vicii loquimur potest sermo per causas et effectus eorum convenienter dilatari. Potest enim loquendo de causis quia deum debemus diligere assignare causas ad hoc moventes effectus inde consequentes hoc modo deuteronomium vi° diliges dominum deum tuum etc. dicatur ergo sic ad diligendum deum debemus moveri multis racionibus seu causis quarum prima est eius bonitas infinita secunda est eius pulchritudo maxima tercia est circa nos benignitas et benivolencia immensa. Effectus quoque dilectionis qua diligimus deum est quia per eam divinam legem implemus per eam deo unimur et per eam vitam eternam acquirimus et sic de aliis effectibus caritatis. Et eodem modo loquentes de aliquo vicio loqui possumus de occasionibus propter quas solent homines in illud vicium et de effectibus illius vicii. Verbi gratia si volumus loqui contra luxuriam dicimus quod homo debet cavere ab aspectibus mulierum et a familiaritate earum ab excessu cibi et potus et ab ocio nimio et a ceteris huiusmodi que solent prestare occasionem cadendi in peccatum luxurie. De effectibus autem eius loqui possumus dicendo quod peccatum luxurie facit hominem in sermone et maxime odiosum deo effeminatum in se ipso et sic de aliis effectibus eiusdem vicii. Circa hunc modum dilatandi duo sunt observanda quorum primum est quod predicator non tenetur assignare causas et effectus omnium rerum indifferenter sed earum illarum quarum noticia est utilis ad informandum mores et ad laudem. Sic de quibus predicator loquitur huiusmodi autem sunt virtutes et vicia et actus eorum ut oratio elemosina ieiunium et huiusmodi plura. Secundum est quod huiusmodi cause et effectus non debent assignari credendo quod sunt virtutes et vicia sed quatenus prosunt ad persuadendum actus virtutum et ad retrahendum a peccatis et viciis. Finis enim moralis sciencie est opus et non solum noticia virtutum et viciorum ut patet 2° ethicorum etc.

Nono modo potest sermo dilatari multis modis uno quidem modo adiungendo dictis qui ex auditorum iudicio / 2° modo utendo confirmationibus que sunt ad tacitas questiones videlicet / 3° modo comparando bonum meliori / quarto modo laudando bonum et confutando malum oppositum. Sed quia de duobus ultimis modis in capitulo precedenti actum est ideo hic obmissis de prioribus duobus est dicendum. Primus igitur modus sermonis est iudicio ab auditoribus postulato omittere aliquid intendimus / puta si dicimus sic prope festum esset qui pro quadragesima delectacionem sumeret cibum in quo non dubitant

latitat venenum. Similis est ergo peccatori qui sub cavendo quod delectatum comedit pomum in quo latet venenum mortis. Secundo non est prodigalissimus nimium dicendus qui dabit denaria ut lucretur thesaurum magnum. Sapientissimus est ergo qui dat pro deo temporalem ut recipiat eternas divicias. Similitudo hec non usus est predicator in [illegible] xxiii et in xii in parabolis de agricola qui occidentem [illegible] hoc est modo usus fuit nathan propheta ii Regum xii redarguens David de peccato commisso in [illegible]. Quartus modus adductionis est arguendo [illegible] tantum contra hereticos intendendo quod ex verbis predicatoris [illegible] subortam putat si predicator in fine predicationis dicat quod dampnatus debet supplicium eternum de modo tormento sit subdat. Sed dicit aliquis cum peccatum sit temporale cur pro eo debet pena eterna. Et non potius pena temporalis dicendum quod qui pro peccato suo in peccato mortali consumit voluntatem habet in eternum peccandi et ideo iustum est ut qui in suo eterno peccavit in eterno ipsius dei iudicio puniatur. Debet autem predicator summe cavere ne forte movendo dubitationem quam intendit solvere utatur paralogismo per verba argumentativa. Est etiam cavendum ne etiam in veris et bonis arguendo velit assignare maiores et minores propositiones et probationes in forma conclusiones. Hoc enim contra est sermonis quando disputatur. Attendat quoque diligenter ne diu questionibus uti intendit graves et difficiles questiones in dubiis ponat auditoribus. Et etiam ne in solvendo questiones et dubitationes quas movent sit obscurus etc. Nota quod in [illegible] modus [illegible] exemplorum de verbis [illegible] sicut de te [illegible] applicationis [illegible] ab illo ad [illegible] ad [illegible] ad contrarium [illegible]

Explicit tractatus de modo colligendi et componendi sermones.

Epylogus de quadruplici exercicio spirituali a domino petro Cameracensi

[illegible] betrachtung

Anima devota cupiens ad divinam contemplationem spiritualis exercitii tendere debet circa hanc exercitationem spiritualiter meditari. Primo videlicet
1º Eius ortum effectivum a quo derivatur
2º Eius obiectum motivum circa quod versatur
3º Eius fructum refectivum ad quem ordinatur.
Exercitatio si salutifera esse debet ab illo effective oriri habet de quo dicitur omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum. Sed eo magis in huius exercitationis ordine ille incorruptibilis est a quo omne bonum originaliter progreditur et quem omne bonum exemplariter producitur ad quem omne bonum finaliter reducitur et hoc est incomprehensibilis trinitas pater filius et spiritus sanctus. Qualiter ergo anima devota divine contemplationis amore succensa affectu se cunctis curis et corporis [illegible] rationis beatissime trinitatis per omnem hominem [illegible] sapiens et prudens posuit
1º Dei patris considerante potentiam ne labore depressa deviabat. Ita per
2º Dei filii regulate sapientiam ne errore seducta deviet. Ita hominem in
3º Dei spiritus sancti consolantem clementiam ne tedio devicta deficiat. Ita [illegible] solidam in plenitudine divine potentie sapientie atque clementie anima devota quam debet ad huius pie et salutifere spiritualis exercitationis obiectum quod est quadruplex [illegible] quod movens devota [illegible] ad [illegible] exercitium [illegible] spirituale